

Suga

1997

Årstadsskrift for Varteig Historielag

STYRET I VARTEIG HISTORIELAG 1997:

Kjell Lunde	leder	tlf 69 13 13 03
Ole Brenne	nestleder	tlf 69 89 60 08
May Synnøve Sælid	kasserer	tlf 69 13 16 64
Eva Bøhaugen	sekretær	tlf 69 13 28 19
Isak Lunde	styremedlem	tlf 69 13 13 23

REDAKSJONSKOMITÉ FOR DETTE NUMMER AV "INGA":

Solveig Rød
Synnøve Gundersen

Hans Erik Pedersen

Komitèen har fått hjelp av Øivind Bergerud. Anne Sofie Bergerud har laget forsidetegningen som viser Bjørnstad, gnr 50, bnr 15.

Norske Planter

i

Norsk Jord

Fra:

Vestby Planteskole

1734 Hafslundsøy. Tlf : 69 14 92 37

Åpent: Hverdager: 08:30 - 20:00, Lørdag: 08:30 - 15:00

KJÆRE LESER !

Velkommen til det 13. hefte av "Inga", årstidsskrift for Varteig Historielag. Vi håper at leserne finner interessante artikler og får lære mer om hva som har skjedd i bygda. Denne gang kan man også få innblikk i hva laget har drevet med i de 15 årene det har eksistert, i den jubileumsberetningen som Solveig Rød har skrevet.

I år fortsetter vi gårdshistoriene med å ta for oss Kinndalen og Bergby, gnr 50. I fjorårets hefte skrev Ola Bergby om Bergby, gnr 51. I overskriften hadde det i tillegg sneket seg inn gnr 52. Vi kan bare beklage feilen.

Vi har på en måte startet gårdshistoriene fra helt sør i Varteig og gått oppover både mot vest og øst. Det skulle være lett å skjønne hvilke gårder det nå er naturlig å fortsette med. Redaksjonen håper at man på disse allerede nå setter igang med å skrive for neste år! Vi sier selvfølgelig heller ikke nei dersom man tar initiativ på andre gårder i bygda.

Vi fortsetter også vår serie med omtale av kjente vartinger. I år er det Niels Tomte sin tur, han som diktet "Varteig-sangen".

Det var med stor sorg vi i fjor mottok budskapet om at Ole Kullerud hadde gått bort. Han var en trofast bidragsyter til INGA og et aktivt medlem av laget. I tillegg til noen minneord bringer vi også et utdrag fra hans besvarelse i den store nasjonale minneinnsamlingen i 1995.

Til sist vil vi få rette en STOR TAKK til våre annonsører! Uten den støtten disse firmaene gir oss, ville Varteig Historielag ikke hatt økonomi til å utgi et slikt tidsskrift. Så, kjære leser, støtt våre sponsorer !

INNHALDSFORTEGNELSE:

VARTEIG HISTORIELAG 1982 - 1997	side 4
BERGBYGÅRDENE, GNR 50	side 13
NIELS GUNDERSEN TOMTE 1866 - 1920	side 25
KINNDALEN I VARTEIG, GNR 3, BNR 5	side 32
MINNEORD OM OLE KULLERUD	side 41
OLE KULLERUD: ERINDRINGER	side 42
FRA LENSMAANN LARSSENS ARKIV	side 52

VARTEIG HISTORIELAG 1982 - 1997

av

Solveig Rød

I desember 1981 tok kulturstyret i Varteig kommune initiativ til å kalle sammen til et møte for alle som var interessert i lokalhistorie. I alt møtte 12 personer. Det ble valgt et interimstyre bestående av Kjell Lunde, Ole Brenne og Solveig Rød. De fikk i oppdrag å forberede stiftelsen av et historielag.

På selve stiftelsesmøtet den 8. februar 1982 ble det innmeldt 30 medlemmer. Interimstyrets forslag til vedtekter og navn ble godkjent, og dermed var Varteig Historielag stiftet.

Medlemstallet har økt i de 15 årene laget har bestått, og pr. 8.2.1997 hadde laget 80 medlemmer. Varteig Historielag har også 2 æresmedlemmer.

Arbeidsgrupper

De første årene ble det lagt mye arbeid i å registrere medlemmenes interesseområder og å få etablert arbeidsgrupper. En av gruppene la ned et stort arbeid i å samle inn, registrere og restaurere redskaper og verktøy. Det ble også startet både med innsamling og kartregistrering av gamle stedsnavn og intervju av eldre. Dessverre har laget ikke hatt kapasitet til å fortsette dette arbeidet. En gruppe gikk løs på arbeidet med å registrere og arkivere materiell etter Olav Spydevolds bygdebokarbeid. Dette materialet eies av Varteig Kr. Ungdomsforening som har gitt historielaget lov til å kopiere alt. Her gjenstår det fortsatt en del arbeid.

Kursvirksomhet

Interessen for slektsforskning var (og er) stor blant medlemmene. Varteig Historielag satte derfor allerede våren 1982 i gang et kurs i slektsforskning med Dagny Kultorp som lærer. Kurset ga verdifull hjelp til mange, interessen økte, og det ble holdt nye kurs både høsten -82 og høsten -83.

For å lette arbeidet for slektsgranskerne, har laget anskaffet mikrofilm og -kort av kirkebøker både for Varteig og bygdene

omkring. Sparebanken Borg, avd. Varteig ga laget 3 leseapparater for mikrofilm.

Foruten å låne ut kort og leseapparater til medlemmene, har noen av lagets medlemmer tatt på seg oppgaven med å lete fram opplysninger for utenbygds personer som har bedt om det.

Møtevirksomhet

I vedtektene for Varteig Historielag står det at laget vil "forsøke å vekke og fremme den historiske interesse" bl.a. ved "å avholde møter med lokalhistoriske foredrag". Dette har blitt fulgt opp ved at det hvert år har vært avholdt 3-7 møter der temaene har vært alt fra "Lindyrking og tilbereding", via "Lensevirksomhet" til "Innvandring fra Sverige" og "Middelalderkirker i Sarpsborgdistriktet".

Foredragsholdere har både vært lagets egne medlemmer og fagfolk utenfra. I de første årene var høytlesing fra Ole Kulleruds memoarer en gjenganger. Det samme var opplesing av dikt fra Nils Tomtes lille samling "Blaaklokker".

Foruten foredrag, opplesing og filmframvising har det også vært satt av god tid på møtene til en prat over kaffekoppen.

Gøte Elisson demonstrerer redskaper og teknikker i lintilbereding.

Turer/Vandringer

Varteig Historielag har også invitert til turer både fjernt og nært. Den første turen laget arrangerte, gikk til Dalsland kanal. Og 2 ganger har vi tatt bussturen til Gammelvala i Brunskog. Medlemmene har besøkt

Hjemmefrontmuséet i Rakkestad, Roald Amundsen-utstillingen på Tomta, Sollie Brug og Kanalmuséet på Ørje.

Et av de stedene som har vært besøkt på historielagets vandringer: Nedre Morthaugen med Glomma og tommerlensa i bakgrunnen.

Turer i lokalmiljøet har det også blitt en del av, og noen av disse har vært så populære at tilbudet har blitt gjentatt både 1 og 2 ganger. Bygda vår har virkelig flere områder som er verdt et besøk: Kullerudbekken, Furuholmen og Nord-kroken, Ise-elva og Tyskerleiren ved Knatterud. For ikke å glemme vandringene til gamle boplasser både i Kingsrød/Nipa-området og Bergby/Dybedahl. På disse turene har lagets medlemmer stilt opp som veivisere og historiefortellere, og turgåerne har vært både medlemmer og andre interesserte.

Bygdedagen

Varteig Historielag har helt siden starten bidratt med innslag på bygdedagen. I 1982 arrangerte laget en utstilling av gamle bilder der vi presenterte nesten 60 mer eller mindre kjente motiver. Året etter stod laget i spissen for markeringen av 800 årsjubileet for Ingas fødsel. I den forbindelse hadde vi invitert elevene ved Varteig skole

til en tegne- og stilkonkurranse om Inga. Samme året var det også en utstilling av bøker, skrifter o.l. av Varteig-forfattere.

I 1984 sto historielaget for et opptog der vi presenterte gamle heste-

Fra Byggedagen i 1984: Harald Sælid er kusk på landaueren fra Thoreby. Brudepar er Anita Tangen og Lasse Haugland

kjøretøyer. 1985-utstillingens tema var, naturlig nok, okkupasjonstida, og hovedvekten var lagt på Mil.org.s aktiviteter i nærmiljøet.

Under feiringen av Varteig kommunes 125 årsjubileum i 1986 hadde laget både en stand der vi presenterte Varteig Historielag og en utstilling om Musikkforeningen "Klang". Hovedattraksjonen var nok likevel en demonstrasjon av gamle treskemetoder og redskaper.

I 1987 var det utstilling av jakt- og fangstredskaper, og i 1988 ble det demonstrert både tjærebrenning og flishøvling med hest.

I 1989 feiret grunnskolen sitt 250 årsjubileum, og VH laget da i samarbeid med en skoleklasse en lokal skolehistorieutstilling. Neste år var det igjen tid for å vise noen av lagets innsamlende redskaper i

bruk. Denne gangen ble torvstrøriveren og kålrotrasperen vist fram. Så var det tid for en utstilling med tema "Attåtnæringer". Her ble det vist så forskjellige ting som broderier og pelsdyravl. I tillegg ble det demonstrert gamle teknikker for kransebinding.

Fra Bygdedagen i 1991: Gunda Lunde binder blomsterkranser.

I 1992 var det 75 år siden den første bygdedagen i Varteig (-og i landet) ble arrangert. Foruten å bidra til en skikkelig markering av denne begivenheten, hadde laget utstilling av bilder av gårder i Varteig. Bildene som er tatt 1910 - 1915, hørte til grunnlagsmaterialet til Spydevolds bygdebok. En del av bildene var ikke identifisert, og laget ba derfor om publikums hjelp til dette, noe som førte til lange køer og mange diskusjoner foran utstillingen. Samme året hadde laget også tatt for seg potetens historie og utnyttelse. I tillegg var det demonstrasjon av teknikker og redskaper for bearbeiding av lin.

I 1993 var det tid for flishøvling med hest igjen. Samtidig viste man hvordan flisa ble brukt på tak. Inne i Meieriet var det utstilling med tema "Tømmer". Neste år hadde laget i samarbeid med Gammeltraktorens Venner en utstilling av gamle redskaper og maskiner. Også i 1995 inngikk Historielaget et samarbeid med andre om utstilling,

denne gangen hadde vi fått med oss 9. klasse-elevene til å lage en utstilling i tekst og bilder og noen gjenstander. Utstillingen het "Krig og Fred". I fjor hadde laget samlet sammen over 100 bilder som til sammen viste vartinger i arbeid og fest gjennom 100 år. Samtidig deltok Historielaget sammen med Varteig Bondelag med et historisk opptog med hester og ulike vogner.

Ikke bare bilder men også film

Da VH feiret sitt 10 års jubileum, inviterte vi bygdas folk til filmkveld der vi viste Bygdefilmen fra 1984 og Skolefilmen fra 1959. Det var mange som benyttet anledningen til å se igjen seg selv og andre. Da det ble bestemt at lensevirksomheten skulle legges ned, engasjerte laget Thor Ø. Andersen til å lage en film om dette miljøet. Denne filmen er blitt vist flere ganger både her i bygda og på Lokal-TV.

Da Varteig kommune feiret sitt 125 årsjubileum med arrangement over 3 dager, sørget Historielaget for at også dette ble filmet. Dessuten har vi opptak fra flere av de senere års bygdedager.

Da minnesteinen over våpenslippet på Knatterudmosen ble avduket 16. mars 1991 var disse fire veteranene fra slippet tilstede: f.v. Odd Sandaker, Bjarne Johansen, Peder Sandaker og Johannes Berby.

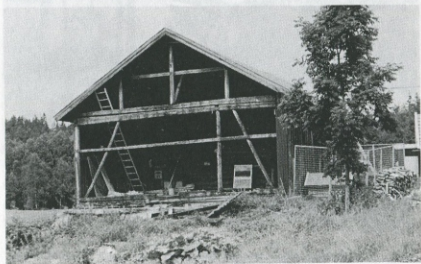
Aktiviteter

Aktiviteten i laget har også omfattet dugnader. Det begynte allerede i 1982 da lagets medlemmer deltok i restaureringen av Kjona på Bergby. Så gjorde noen medlemmer istand uthuset på Vestvold slik at vi kunne ha et sted å lagre de redskapene som ble samlet inn.

VH tok også initiativ til at bautaen over Oluf Davidsen Ulvetangen ble pusset opp. Videre har vi foretatt en registrering av rodestener. Denne ble oversendt kulturstyret med ønske om bevaring og oppfrisking. I mars 1991 deltok VH i arbeidet med å reise en minneplate ved slippstedet på Knatterudmosen.

Varteig Historielag ba allerede i 1985 kommunen om å starte arbeidet med en ny bygdebok, og Kjell Lunde og Ingemann Glenne ble oppnevnt som Varteig Historielags representanter i bygdebokkomiteén. Da arbeidet kom igang, deltok et annet av lagets medlemmer, Synnøve Gundersen, både med registrering av avisstoff og innhenting av bilder.

Noen av lagets medlemmer har også tatt ned en gammel låve fra Høimyr i Skjebergdalen. Planen er at den skal gjenreises ved Meieriet.

Sommeren 1992 tok historielaget ned og merket låven på Høimyr i Skjebergdalen. Bildet viser låven fra "fjos"-siden. Fjoset var revet noen år tidligere.

Høsten 1992 sto VH som arrangør av Østfold Historielags høstmøte. I strålende vær kunne vi ta i mot 130 gjester som fikk tilbud om alt fra gudstjeneste med foredrag om Varteig kirke, via rundtur i bygda med stopp og guiding både ved Tangen og Furuholmen, og til slutt et to-timers program ved Kommunelokalet. Der ble det demonstrert linbearbeiding, flishøvling med hest, og det var foredrag om "Inga fra Varteig".

Like før OL i 1994 laget VH sammen med andre lag i bygda en "OL-kveld" der det foruten kulturinnslag og kåring av Varteigs "Inga" og "Håkon", var innkomst for en Fakkell-stafett som hadde startet på Folkenborg ved Mysen.

Meieriet

I 1987 foreslo Olaf Askersby at det burde opprettes et fond med tanke på et framtidig bygdetun. De fleste trodde nok at dette skulle bli et langsiktig prosjekt, men bare 2 år senere var VH så heldig å få eiendommen "Varteig Meieri" som gave fra Øivind Westgaard, Klara Westgaard og Åshild Bergby. Medlemmene tok straks fatt på arbeidet med å restaurere den gamle meieribygningen, og å få innredet den til møtelokale for laget. Videre ble uthus og grisehus

Bygningen som en gang rommet Varteig Meieri og som nå eies av Varteig Historielag

restaurert slik at de kan brukes som lagerplass. Mangel på penger og dugnadsfolk har gjort at våningshuset til nå ikke er ferdigrestaurert. Det har heller ikke vært mulig å få gjenreist den gamle tømmerlåven eller bryggerhuset slik det er planlagt.

I Meieriet har VH et stort brannsikket arkiv der lag og foreninger i bygda kan oppbevare gamle protokoller o. l.

For å skaffe penger til restaureringen, laget Anne Sofie Bergerud en tegning av Meieriet. Denne ble trykt i kun 300 eksemplarer.

Kalendere og Inga-hefter

Allerede julen 1984 kom den første kalenderen med gamle fotografier med Varteig-motiver. Siden har kalenderen blitt en tradisjon og en kjær julegave for mange. Ved siden av å øke interessen for den nære historien, gir salget av de 600 kalenderne en kjærkommen inntekt til laget.

En annen måte å spre lokalhistorie på, er Inga-heftet som har blitt utgitt til bygdedagen hvert år fra 1985. Her finnes små artikler som forteller om alt fra "kjendiser" til gårdshistorie.

Både kalenderen og Inga er populære langt ut over bygdas grenser, og er med på å profilere Varteig Historielag.

Ledere i Varteig Historielag har vært:

1982 - 1984	Kjell Lunde
1985 - 1987	Hans Erik Pedersen
1988 - 1990	Ragnar Johnsen
1991 - 1993	Solveig Rød
1994 - 1995	Yngvar Kingsrød
1996 -	Kjell Lunde

BERGBYGÅRDENE, GNR 50

av
Ola Bergby

Bergby har fra tidlig i middelalderen vært delt i to gårder. Jeg viser til INGA 1996 hvor gnr 51 er beskrevet.

Berje - Bergby gnr 50, bnr 1 og 4

Gården ble i eldre dokumenter kalt Bergby - Mellem, men ble etter hvert hetende Berje - Bergby.

Ole Larsen, 1788 - 1845, var født på Lundemoen gnr 12, bnr 2. Han makeskiftet gård med sin svoger Jens Børresen Bergby, 1764 - 1841, og ble da eier av halve søndre Bergby. Han ble 15.2.1818 gift med Ingeborg Hansdtr. Sætre, 1795 - 1874.

Deres barn:

- Anders, f. 25.11.1820 d.19.3.1899, gift i 1848 med Inger Marie Olsdtr, f. 18.10.1820 d. 12.6.1902. Hun var datter til Ole Evensen Bergby og Marie Anne Pedersdtr Bergsland. De ble de neste brukerne på bnr 1 og 4.
- Robert, f. 25.11.1825 til USA
- Hans f. 26.8.1827, døde på Basken i 1880
- Christian f. 14.4.1838, død 1877, gift med Anna Magdalena Johnsdtr Brusevold f. 18.9.1848 d. 30.9.1908. De ble brukere på gnr 51, bnr 3 Fossenga - Bergby¹.
- Helene f. 2.7.1818, d. 20.3.1895, gift i 1849 med Hans Eriksen Basken 1829 - 1897.
- Anne Marie f. 16.7.1843, d. 1913, ugift, tjente hos Furuholmen.

Ved skifte etter Ole Larsen ble gården utlagt stervboenken (dødsboenken) Ingeborg Hansdtr for 1200 spesiedaler, tinglyst 17.8.1846. I 1847 solgte Ingeborg halvparten av gården til sin sønn Anders, således at hver del ble gitt skyld 4 ort og 22 skilling. Året etter solgte Ingeborg den andre halvpart til Anders for 600 spd, datert 13.1.1848.

¹ Se INGA 1996, side 52

Anders og Ingers barn:

- Oliver 1848 - 1881
- Erik 1850 - 1875
- Anton 1852 - 1876
- Ole Christian f. 15.5.1856, til Sarpsborg i 1873
- Julie f. 28.7.1858, d. 14.7.1859
- Ludvig f. 20.6.1860, d. 20.9.1931
- Edvard f. 18.4.1862
- Julie f. 16.4.1865, d. 23.9.1875

I 1902 ga enken Inger Marie og sønnene Ole Chr. og Edvard samt svigersønnen Oskar Andersen, sønnen Ludvig skjøte på gården. Salgsummen var 4200 kr.

Ludvig giftet seg 24.11.1893 med Oline Kristensen Rud fra Rakkestad, f. 1864. De hadde ingen barn.

*Sander Bergby, kjent som spillemann
på torader. Oxfold fylkes billedarkiv*

*Marie Berghy
Oxfold fylkes billedarkiv*

I 1906 kjøpte Sander H. Bergby, f.11.4.1876, d. 1.3.1955, gården for 5300 kr ved auksjonskjøte dat. 20.8.1906. Sander, som var fra Vestigærn-Bergby, ble gift med Marie Andersen Belsby 1877-1920. Deres barn:

- Hans Adolf f. 27.7.1908, d. 25.3.1992, ugift
- Berthe Marie 19.4.1912, d. 19.5.1987, gift med Henrik Bohinen
- Anders Torbjørn 1913 - 1976, gift med Gerd Gjerløw

Hans Bergby overtok bnr 1 og 4 i 1953 fra sin far for 25.500 kr, tinglyst 19.12.1953. Han hadde ingen etterkommere og gården ble derfor overtatt i 1992 av hans nevø Torgard Bergby, sønn til Gerd og Anders Torbjørn Bergby.

Hans og Bertha Marie Bergby fotografert 1913
 (utfold fylkes billedarkiv)

Gnr 50, bnr 2 og 3

Ole Torstensen Bergby 1811 - 1876 og Andreas Olsen Gabestad 1822 - 1905 kjøpte sammen gnr 50, bnr 2 og 3. Dette kalles idag Engane og er en del av Vestigærn-Bergby. Ole og Andreas ga 425 spd for stykket, tinglyst 4.3.1856. To år senere selger Andreas sin del til Ole for 282 spd, tinglyst 6.10.1858.

I "INGA 1996" ble det skrevet at Andreas og Ole kjøpte Båstø sammen. Dette er ikke riktig, handelen gjaldt altså gnr 50, bnr 2 og 3.

Sandbæk gnr 50, bnr 5, 6, 7 og 8

Dette bruket oppsto opprinnelig ved at enken etter Ole Larsen Bergby, Ingeborg Hansdtr, solgte en del av bnr 1 til Gundborg Olsdtr for 50 spd, datert 5.3.1852. Gundborg giftet seg med Hans Andersen. Han solgte Sandbæk til Hans Jensen for 100 spd, datert 31.10.1860.

I 1886 kjøpte Hans Jensen Båstø av Ole Torstensens arvinger for 600 spd, tinglyst 5.10.1886. Denne inngår nå i Sandbæk.

Anton A. Bergby 1870 - 1971 kjøpte Sandbæk av Hans Jensen i 1901. Anton står også som eier i skattematrikkelen av 1903.

Hva som så skjedde er ikke godt å si for senere samme år selger den samme Hans Jensen gården til Julius Andersen Skauge f. 16.5.1862, d. 5.6.1944, for 4000 kr, datert 14.3.1903. Julius var gift med Laura Orderud, f. 24.1.1874, d. 8.12.1949. Deres barn var:

- Alf Oskar f. 1906
- Johan Ludvig f. 1908
- Henrik Marensius f. 1910
- Valborg Margrethe f. 1914.

Julius og Laura som senere overtok Sælid vestre gnr 9, solgte Sandbæk til Karl Andreassen 1869 - 1955. Han var fra Sørli-Øgærn i Skjeberg og var gift med Karen Elise Hansen Hurka-Bergby 1870 - 1951. De hadde en sønn Asbjørn 1898 - 1973 som var gift med Margit Andersen Belsby 1895 - 1981. De bosatte seg i Tune. Karen Elise hadde en datter Anna født i 1889 med Ole August Christiansen Gabestad.

I 1947 solgte Karen og Karl gården til sin sønnedatter Marry, f. 11.6.1919 og hennes mann Harald Johansen, f. 28.10.1914. De har tre barn:

- Jorun f. 1942, enke etter Arne Hansen
- Berit f. 1950, gift med Aage Roar Jansen
- Marit f. 1950, gift med Gunnar Molteberg

Hurka Bergby gnr 50, bnr 9 og 11

Anders Eriksen 1775 - 1845 fra Galteryggen var husmann på Hurka-Bergby. Han ble gift med Amalie Børresdtr Bergby 1776 - 1809. Hun var datter til Børre Jensen på bnr 1. De hadde 3 barn:

- Jens, f. 6/10.1805
- Mathis, f. 7.2.1808
- Kirsti, f. 1802, gift med Haaken Christoffersen Sagen 19.11.1825.

Anders ble enkemann i 1809 og giftet seg samme år med Christine Asbjørnsdtr Nipa 1790 - 1827. De fikk to barn:

- Berthe, f. 1823, gift med Jens Helgesen, f. 1817 fra Brusevoldplads i 1846.
- Helene, f. 1826, d. 12.6.1903, gift med Andreas Frantsen Dybedal, f. 1825.

Lars Olsen Bergby på bnr 10 solgte bnr 9 og 11 til Ole og Anders Larssønner for 155 spd, tinglyst 8.10.1838. De var av folket på Bergsland.

Anders 1797 - 1867 kom også til Bergsland etter at han solgte sin halvpart av Hurka til sin bror Ole for 50 spd, tinglyst 7.12.1854.

Ole Larsen 1796 - 1878 ble gift med Elisabet Rasmusdtr 1798 - 1863. Han tok over Gabestad, gnr 49, bnr 1, fra sin far. Deres barn:

- Emilie 1826 - 1889, g.m. Anders Johannesen Sikkeland
- Christian 1828 - 1898, g.m. Oline M. Andersen Lindemark, f. 12.6.1868
- Hans Petter f. 1833, d. 22.7.1911, g.m. Karine Johnsdtr Sundhaugen 1835 - 1879
- Karen Regine f. 1835, g.m. Andreas Olsen Gabestad
- Lars f. 1838, g.m. Anne Marie Johannesdtr Nipa, f. 28.8.1867
- Juliane 1841 - 1889, g.m. Ole Kristiansen Bergby

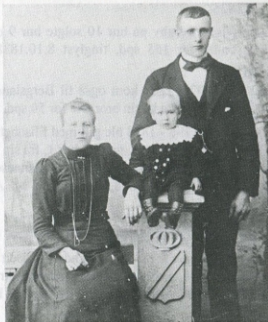
Hans Petter og Karine fikk følgende barn:

- Johan Ludvig, f. 3.1.1858. Han hadde en datter med Karoline N. Kingsrød, f. 1861: Andrine Kristine, f. 27.8.1886.
- Olaus, f. 3.12.1860, dro til USA i 1882
- Elisabet Sophie, f. 15.7.1863, d. 1944, g.m. Christian O. Olstad, f. 1862
- Kristine Marie, f. 9.3.1866, dro til USA i 1895
- Karen Elise, f. 16.6.1870, d. 1951, gift 6.2.1898 med Karl Edvind Andreassen Sørliøgærn 1869 - 1955
- Pauline, f. 13.5.1875, d. 7.11.1908, gift 14.6.1895 med Anton A. Bergby, f. 1870
- Herman, f. 17.8.1879, dro til USA

Eldste sønn Johan Ludvig overtok bnr 9 og 11. Imidlertid gikk Hurka ut av slekten da han solgte den til Syver Johannesen for 5.300 kr, tinglyst 27.2.1914.

Syver satt ikke med gården lenge. Han solgte til Arnt Johannessen for 6.000 kr, tinglyst 19.1.1917. Arnt Johannessen 1882 - 1949 var fra Bjørnløna, gnr 16, bnr 10. Han var gift med Anette Olavesen 1882 - 1963. Deres barn:

- Johannes 1903 - 1983, gift med Lovise Nordli, Ise
- Nelli f. 1907, g.m. Ole Førisdal
- Ingrid f. 1910, g.m. Asbjørn Opsund, Tune
- Olaf, f. 1913, g.m. Jørdis Helene Hansen, Ski
- Arne 1915 - 1996, ugift, neste bruker
- Harald, f. 1917, g.m. Alise Torp, Kråkerøy
- Marie, f. 1920, g.m. John Haugland
- Solveig 1923 - 1944, g.m. Ragnar Olsen

*Arnt Emil og Anette Johannessen med eldste sønnen
Johannes fotografert i 1905 Ostfold fylkes billedarkiv*

Enken Anette Johannessen solgte gården til sin sønn Arne for 11.500 kr, tinglyst 23.11.1950. I 1996 døde Arne og gården ble overtatt av hans nevø, Roger Bergby, f. 1942. Roger er sønn av Alise og Harald og er gift med Inger Sandsmoen, f. 1947. De har to døtre:

- Katrine, f. 1972
- Mina, f. 1973

Søgærn-Bergby gnr 50, bnr 10

Ole Andersen, f. 1753 kjøpte den andre halvpart av Bergby søndre av den foregående eier Erik Christensen. Ole ble gift med Helvig Larsdtr Nipa, f. 1754. Deres barn:

- Lars, f. 1787
- Malene
- Anne
- Maria

I 1823 solgte Ole bnr 10 til sin sønn Lars Olsen Bergby 1787 - 1862 for 800 spd, datert 8.11.1823. Han var gift med Marthe Johannesdtr Båserud 1797 - 1880. Deres barn:

- Andreas 1816 - 1868, ugift
- Anne Marie, f. 1819
- Kristian 1825 - 1889, gift 12.3.1875 med Oline Toresdtr, f. 1850. De hadde en datter Andrine, f. 8.1.1875.
- Ole, f. 1833, hadde en datter, Andrine, f. 30.3.1875, med Anne Marie Johannesdtr Bergby, f. 1842. Ole Larsen giftet seg 31.5.1876 med Olea Larsdtr Bergbyhaugen (Haven), f. 1844. De hadde to døtre:
 - Johanne Marie, f. 16.11.1876
 - Anna Lovise, f. 8.5.1878

- Anne Marie, f. 1836
- Johannes 1838 - 1916, født på Søgærn-Bergby, død på Dalene

I 1869 solgte enken Marthe Johannesdtr Bergby gården til sine fire sønner Andreas, Kristian, Ole og Johannes for 3300 spd, datert 17.9.1869.

I 1880 ble bnr 10 tatt under konkursbehandling. Da er det bare Kristian og Johannes som står som eiere. Gården ble så solgt til Oline Marie Eriksdtr Finstad som fikk skjøte datert 18.5.1886. Oline M., f. 18.8.1842, d. 16.12.1930, var født på Skoftebyhaugen. Hun ble gift på Finstad i Tune som andre kone til Anders Gundersen. Da Anders døde, tok eldste sønn fra 1. ekteskap over Finstad slik at Oline måtte se seg om etter gård. Hun kjøpte da bnr 10 Søgærn-Bergby for 10.970 kr. Oline og Anders hadde fire sønner:

- Edvard 1866 - 1926, g.m. Pauline Andersen. De kom til Fossenga.
- Anton, f. 16.4.1870, d. 5.8.1971, g.m. Pauline Hansen Hurka-Bergby, f. 13.5.1875, d. 7.11.1908. De ble de neste brukerne.
- Albert 1874 - 1950, g.m. Maren Simensen; kom til Solheim gnr 48, bnr 11 i Skjeberg

- Anders 1878 - 1922, døde ugift, eide ved sin død Solberg på Ise.

Da Oline sammen med sin sønn Anders flyttet til Solberg på Ise, solgte hun bnr 10 til Anton for 11.000 kr, tinglyst 26.9.1919.

Anton og Paulines barn:

- Arnt 1895 - 1980, g.m. Agni Sørensen, til Sarpsborg
- Henrik 1897 - 1973, g.m. Tora Brekke, til Rakkestad
- Ole 1900 - 1971, g.m. Ingeborg Simensen, neste bruker
- Kristian 1901 - 1978, g.m. Aashild Westgaard, neste bruker
- Elise 1904 - 1993, g.m. Kristian Brenne Vestgård, eier av gnr 5
- Anker 1906 - 1989, g.m. Hedvig Belsby Skoftebyhaugen, gnr 36, bnr 6
- Olaf 1908 - 1991, g.m. Randi Finstad

Anton frasolgte en del av eiendommen til Anton Bråten, han kom fra Krogsmyrbråten. Parsellen fikk bnr 15 og navnet Bjørnstad. Skylddelingsforretning ble holdt 17.7.1919.

I en tragisk brann i 1908 ble Pauline så forbrent at hun døde noen dager etter på sykehuset. Etter at han var blitt enkemann, ble han samboer med Klara Løkkevig 1870 - 1936. De fikk to barn:

- Nils 1913 - 1992, g.m. Else Tveter, Skjeberg

Oline Marie Eriksdtr fotografert på slutten av 1920-tallet
Oslofylkes billedarkiv

- Kristine, f. 1915, g. 1. gang med Isak Olstad, 2. gang med Johan Pettersen.

Den 31.10.1931 tok Ole og Kristian over bnr 10 ved auksjonsskjøte tinglyst 25.11.1932. Ole og Ingeborg hadde ingen barn. Kristian og Aashild har en sønn

- Egil, f. 27.11.1960, som tok over gården etter sin fars død i 1978.

Bergbyberget gnr 50, bnr 12 og 13

Bnr 12 var en husmannsplass under søndre Bergby, men ble så tidlig som i 1729 solgt fra hovedbøle av Ole Toresen til Søren Helgesen, f. 1705. Han ble gift i 1729 med Johanne Madsen 1703 - 1741. Deres barn:

- Peder
- Barbro
- Nils

Neste bruker ble Nils som i 1779 ble gift med Ingeborg Torbjørnsdtr 1743 - 1806. Nils døde tidlig og hans kone giftet seg om med Peder Alfsen 1737 - 1809. Det var ingen barn i dette ekteskapet. Nils og Ingeborgs barn:

- Malena 1777 (døpt 21.9.) - 1845, neste bruker
- Elen
- Sophie

Malena giftet seg med Christoffer Gabrielsen, f. 1789. Han var fra Gabrielhytta under Sikkeland gnr 42, bnr 5. De var de neste brukerne og deres barn var:

- Nils 1806, døde samme år
- Mathis, f. 25.6.1815, d. 26.1.1892, gift 2.10.1835 med Mari Olsdtr Lindemark, f. 5.4.1813, d. 6.3.1890. De tok over gården for 150 spd, tinglyst 1.3.1836.
- Inger Marie, f. 6.9.1819, d. 27.7.1873, gift 17.6.1842 med Aasmund Brusevoldalen, f. 21.9.1808.

I 1855 ble en del av bnr 12 utskilt fra gården til Mathis' søster, Inger Marie, som fikk dette som medgift da hun giftet seg. Skylddelingen

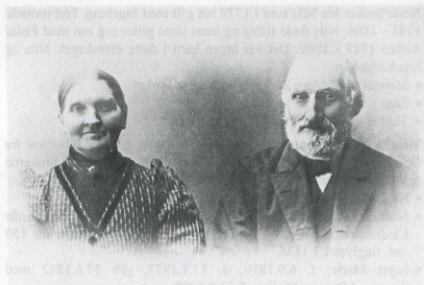
er tinglyst 12.10.1855² og parsellen ble gitt skyld 13 skill. og fikk bnr 13.

Mathis og Maries barn:

- Nils, f. 4.7.1836, d. 31.3.1918, neste bruker
- Ole, f. 8.5.1838, d. 8.5.1847
- Anne Marie, f. 30.5.1840, d. 16.8.1891, gift 27.3.1868 med Borger Pedersen Knatterudbroen
- Johannes, f. 23.6.1843, d. 28.12.1905, gift 1868 med Berthe Oline Iversdtr Spydevold
- Iver, f. 18.1.1846, d. 3.2.1857
- Ole, f. 1.8.1848, d. 8.2.1857
- Emelie Marie, f. 26.3.1850, d. 1.2.1857
- Andrine, f. 31.7.1852, d. 9.2.1857

Fra den 1.2. til 9.2.1857 lå 4 av barna lik på låven samtidig.

Nils Mathisen Bergby giftet seg 1.9.1875 med Maren Oline

Nils Mathisen og Maren Oline Bergby. Han drev også som smed.

Østfold fylkes billedarkiv

² Se INGA 1995

Andersdtr Sikkeland f. 25.9.1856, d. 23.4.1930. De tok over gården for 3.000 kr, tinglyst 2.3.1880. Nils kjøpte også tilbake bnr 13 som Inger Marie Brusevolddalen hadde fått i 1855. Bnr 13 hadde i mellomtiden kommet i Arne og Martin Jonsens eie. Nils betalte 220 spd for denne delen, tinglyst 3.3.1874. Nils og Maren Oline hadde følgende barn:

- Emelie Marie, f. 13.12.1876, d. 16.4.1958, ugift
- Julius, f. 14.9.1878, d. 1969, gift 25.2.1905 med Anna Øby, Skjebergdalen
- Elise Mathilde, f. 28.2.1880, d. 1951, gift 1904 med Erik Bråten, Skjebergdalen
- Oskar, f. 31.10.1881, d. 1957, gift 1920 med Jenny Engen, Svindal
- Anna Magdalena, f. 12.1.1884, gift 1906 med Syver Bråten, Sarpsborg
- Karen Andrine, f. 6.10.1885, d. 16.1.1914, gift med Johan H. Spydevold 1884 - 1920
- Anette Olava, f. 13.10.1887, d. 1959, gift med Karl Henriksen, Sarpsborg
- Ole, f. 29.12.1889, d. 1970, gift med Mina Holter, Ise
- Marius, f. 28.1.1892, d. 1983, gift med Maren Lundsæther
- Margit Albertine, f. 6.1.1894, d. 1897
- Olga Nikoline, f. 9.1.1896, d. 1988, gift med Herman Olsen Vestby, til Nannestad
- Margit Astrid, f. 29.5.1898, d. 1987, gift med Petter Nordby, Tune

I 1903 kjøpte Julius Bergby nabobruket gnr 43, bnr 15 av Johan August Olsen Engebråten, tinglyst 1.12.1903. Bruket selger han til sin bror Oskar Bergby, tinglyst 13.8.1915.

Nils Mathisen solgte bnr 12 og 13 til Oskar for 4.000 kr. Etter dette solgte Oskar begge brukene videre til sin bror, Marius Bergby for 12.000 kr, tinglyst 3.8.1921. Marius og Maren hadde følgende barn:

- Nils, f. 13.12.1917, gift 4.11.1950 med Ellen Mørkeseth, f. 17.2.1923, d. 28.8.1988
- Johannes, f. 12.3.1922, gift 11.8.1946 med Alfhild Vister, Tune, f. 8.1.1926
- Ingrid, f. 18.9.1925, gift med Ivar Tvete, Onsøy, f. 1916

I 1962 overtok Nils Bergby gården etter sine foreldre, tinglyst 2.11.1962. Nils og Ellen har sønnen Helge, f. 22.9.1951, gift 17.6.1995 med Wigdis Brusevold, f. 28.8.1960. De har en datter Eline, f. 23.4.1996.

Helge er 9. generasjon som har eid gården. Den har gått fra far til sønn/datter i samme ætta fra 1729. De er den eldste ætta på Bergby-gårdene.

Bjørnstad gnr 50, bnr 15

I 1919 ble skylddelingsforretning holdt for å fradele et småbruk fra Anton A. Bergbys eiendom bnr 10 til Anton O. Bråten f. 1856. Bruket ble kalt Bjørnstad og fikk bnr 15. Anton Bråten var fra Krogsmyrbråten gnr 14, bnr 6. Hans første kone het Karine Olsdr f. 1831 i Rakkestad.

Anton ble gift andre gang 19.1.1916 med Karoline Jensen f. 1872 i Skiptvet. De hadde en datter, Andrea Kristine, f. 15.4.1916. I 1926 solgte Anton bnr 15 til Anna Olsen for 8.400 kr, tinglyst 5.7.1926.

Det er fortalt at da Anton Bråten flyttet fra Bjørnstad, tok han alt han eide og bar ned til båten og rodde til Høl'n. Der fikk han en vognmann i Sarpsborg til å kjøre båt og eiendeler ned i Sandesund. Derfra rodde han til Kråkerøy og bosatte seg der.

Anna Olsen, f. 21.8.1883, d. 14.2.1957, var gift med Hartvig Olsen, f. 18.11.1896, d. 21.9.1967. De var barnløse. Da Hartvig ble enkemann, solgte han bnr 15 til Anders Thorbjørn Bergby for 12.000 kr, skjøte fra 19.11.1957.

Anders Bergby 1913 - 1976 ble gift med Gerd Gjerløw f. 1920. Deres barn:

- Ranveig, f. 1938, gift med Jan Grønodd
- Torgard, f. 1945, ugift
- Grethe, f. 1952, gift med Per Myhre

I 1984 overtok Torgard bnr 15 Bjørnstad, tinglyst 12.12.1984.

NIELS GUNDERSEN TOMTE 1866 - 1920

av

Solveig Rød

Niels Gundersen ble født på gården Tomte ved Knatterudfjellet 11. oktober 1866. Faren, Gunder Nielsen, var født 1822 i Skjeberg. Han var sønn av Niels Halvorsen f. 1789 fra Røstad og Kirsti Gundersdtr. f. 1787. (Hun var datter av Gunder Olsen og Katrine Olsdtr. Iversby f. 1758). Moren til Niels het Oleana Eriksdtr. og var fra Berby. Hun var født 26.april 1825 og ble døpt 8.mai. Foreldre var inderst Erik Olsen Bærbye og hustru Anne Gulbrandsdtr. Mormoren Anne flyttet antagelig hjem til Niels og hans familie på sine gamle dager, for i 1868 finner vi i listen over døde: Enke Anne Gulbrandsdtr., Knatterudplads, 69 år.

Foreldrene til Niels, Oleana og Gunder, giftet seg 29. januar 1847. Da var de begge tjenestefolk på Spydevold. Etter bryllupet flyttet de til Knatterudplads (senere kalt Tomte). I folketellinga fra 1875 er det oppgitt at Gunder Nielsen arbeidet med minering og muring ved jernbanen. De fikk flere barn:

1. Johan Gundersen født 3. september 1848, døpt 5.nov. s.å., konfirmert i Varteig kirke oktober 1863. Han står oppført som eier av gården Tomte i 1887, men må ha solgt den før 1900. Johan flyttet til Oslo der han var konditor. Han var ikke gift.
2. Anne Oline født 10. november 1850, døpt 15. desember s.å., konfirmert 8. oktober 1865. Våren 1866 flyttet hun til Sarpsborg der hun tjente hos byfogd Pettersen. Ble senere gift med Christian Mathisen.
3. Kristine Marie født ?. juli 1853, døpt 18. september s.å., død 1930. Hun ble gift med Svend Johansen fra Fredrikstad og flyttet dit. De drev lenge en Sigarforretning. Den lå midt Nygaardsgata. Da mannen døde, flyttet hun tilbake til Sarpsborg.
4. Emilie født 2. juli 1857, døpt 2. august s.å., konfirmert 1. oktober 1872. Hun dro til Amerika, men da hun ble enke, kom hun tilbake til Norge og bodde hos sin søster Olava.

5. Elen født 13. mai 1859, døpt ? , konfirmert 11. oktober 1874. Bare 16 år gammel giftet hun seg med Andreas Nylænde fra Torp. Han var emissær.

Elen, Niels' søster

Andreas Nylænde, Niels' svoger

6. Olava født 1862. Hun var en tid barnepike hos Roald Amundsen. Senere giftet hun seg med Hans Gustavsen. De drev fargehandel der Sarpsborg Fargehandel er nå.
7. Niels Gundersen født 11. oktober 1866, døpt 9. desember s.å. Faddere var Johanne Eriksdtr. Knatterud, Oliver Christoffersen, Knatterud, Mathias Pedersen, Broen, Borger Pedersen, Broen, Emilie Henriksdtr. Knatterudplads og Maren Hansdtr. Skrællene. Da Niels ble konfirmert 2. oktober 1881, fikk han anmerkningene : "Udmerket paa Kundskab og Flid".

Niels gikk på Stubberud skole for lærer Grinerød. Han var liten av vekst. Det viste seg tidlig at han hadde et godt hode, og det er fortalt at han lærte svært lett. O. Brusevold forteller: *"I Varteig kirke hadde de på den tiden den skikken at ungdommene de to første årene etter sin konfirmasjon, enkelte søndager måtte fram på kirkegulvet og ble eksaminert om sin barnelærdom. Da jeg som ung gutt horte på en slik overhøring, var det en som straks hadde svar på alle spørsmål. Han het Niels Tomte. Han var innesluttet og stille, ja, nærmest sky,*

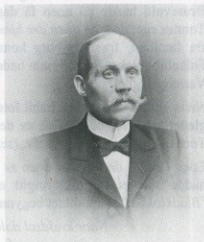
men da vi begge ble medlem i Ynglingeforeningen fikk vi snart et intimt vennskap."

Etter konfirmasjonen tok Niels først et amtskolekurs i Borge, så dro han til Oslo eller Kristiania som det het dengang. Der gikk han på middelskolen og tok på ett år beste eksamen.

Det var storebror Johan som kostet på han denne skolegangen. Dessverre hadde han ikke økonomiske muligheter til å fortsette skolegangen, og i 1890 kom han tilbake til Sarpsborg der han begynte i butikken hos sin svoger, fargehandler Gustavsén. Ca. 1896 startet han sin egen kortevareforretning som han drev i ca 10 år. Forretningen lå på hjørnet av St. Mariest. og Nygata (nå Nils Hønsvaldsst.) i den gården der Aspestrands glassmagasin var, og der Narvesen nå holder til.

Marie, Niels' søster

Svend Johansen, Niels' svoger

Etter at han hadde trukket seg tilbake fra forretningslivet, vikarerte han et års tid som redaktør i bladet "Glommen".

I 1915 ble Niels Tomte valgt inn i en komité som skulle utrede kommunal drift av kinematografen. Det ble Tomte som fikk jobben med å skrive komitéens innstilling som med velvalgte ord anbefalte at bare kommunen skulle ha lov til å drive kino fordi *"i kinematografen har man et folkedannelsesmiddel av rang, der benyttet på den rette*

maate, kan blive en mektig faktor i kulturens og oplysningens tjeneste." Komiteens forslag fikk flertall i bystyret, og Niels Tomte ble valgt til formann i det første kinostyret. I 1916 ble Tomte ansatt som den første kinematografbestyrer med en lønn på kr 2.000,- pr. år. En jobb han hadde fram til sin død 18. november 1920.

Samme dag sto det i "Glommen": *Kinematografbestyrer Nils Tomte er inat plutselig død. Stille og alene som han levet var han også helt alene da han vandret bort. Da de fant ham om morgenen satt han afkledd og død i sofaen. Han hadde arbeidet om natten, trukket op sin klokke og lagt klærne som vanlig."*

Niels Tomte ble gravlagt onsdag 24. november fra Sarpsborg kapell. Et vell av blomster dekket kisten og gulvet omkring. Pastor Sverdrup holdt tale over ordet "*Salige er de rene av hjertet*", organist Brusevold hadde på noen få dager satt sammen et kor som sang Tomtes eget dikt, "*Kirken der hjemme*". Det ble lagt ned kranser både fra familien, fra Sarpsborg kommune, fra kinostyret, fra styret i Folkebiblioteket (som Tomte hadde vært spesielt interessert i) og fra Varteig Bygdelag.

Niels Tomte var også en habil fotograf, og det er nok mange som har gledet seg over hans bilde av de to konene på vei over Sarpsborg Torv til slakteren med en kalv. (se VHs kalender for september -85).

Etter Tomtes død samlet noen av hans venner de dikt og sanger han hadde skrevet, og fikk utgitt en liten diktsamling med tittelen "*Blaaklokker*". Titteldiktet begynner slik:

*Naar kveldsol daler i purpurglans
og flammer om fjeldets sider
og slynger tilslut en straaalekrans
om hei og grønnende lider,
da høit i hældet, i uren graa
der staar de tusende klokker blaa
og rødmer med glød paa kinden.*

*Jeg sat i hældet og stirrede frem
mot vestens kveldsorte skoge ----*

O. Brusevold beretter at Niels Tomte fortalte at dette diktet ble til da han som ung gutt lå hjemme på Tomte i et bakkehell der han var omgitt av blåklokker. Plutselig hørte han så tydelig at blåklokkene ringte en vuggesang. Dette skal Tomte ha fortalt dypt grepet mens tårene trillet nedover kinnet. Organist Brusevold prøvde flere ganger å sette melodi til dette diktet, for Tomte ville gjerne det, men han fikk det liksom aldri til.

Den lille diktsamlingen viser at Niels Tomte må ha hatt et følsomt sinn. Diktene bærer bud om en patriotisk mann som var stolt av hjemstedet sitt og landet sitt, en som ble frastøtt av det som var rått og urent. Det er sagt om Tomte at han følte seg i slekt med alt som var rent og edelt, og da spesielt med skjønnheten i naturen. I ett av de minneordene som sto i "Glommen etter hans død, sto det : *"Han var ingen forgrunnsfigur, Niels Tomte, vilde helst være ubemerket, beskjedent og sky som han var. Hans liv var som en liten sjø dypt inne i skogen, stille og ubemerket."*

I "Blaaklokker" er det 44 små dikt, og nesten alle handler om eller tar utgangspunkt i naturen. Noen av dem forteller også at i naturen ser han Gud - en kjærlighetens og lysets Gud. Dette kommer spesielt godt fram i diktet "Fragment" (sitat fra siste vers):

*Hans billed ser jeg, hvor verdner vandre
i evig runddans ad æterens veie
i vaarens nyfødte, bly solleie
i anemoner og klokker blaa
i alt, hvor livet seg folder ut
i alt det store og i det smaa
jeg ser hans billed - en lysets gud.*

Diktene viser også at Tomte var interessert i historie og litteratur. Ett av disse er "Fager er lien" med undertittelen "Gunnars sang". Dette diktet er det også satt melodi til. Det er vel heller ikke overraskende at Tomte med sin sterke fedrelandskjærlighet, drømte om et fritt og selvstendig Norge. I diktet "Det var engang" som han skrev i 1885, minnes han et selvstendig land:

*Det var en gang da Norge var frit
ja, tænk Dem dette stakkels lille landet,
der kun er skapt, som et tillæg til et andet,
det hadde alt, det ønsket kalde sit.*

I de neste versene forteller han om frihetstanken som ble gjenopplivet i 1814, men som raskt ble kvalt:

*- dog ble det tungt at døie, da tilsidst
vi solgte blev som kvæg i byttehandel.*

Diktet slutter med en oppfordring om å gi alt, om det så ender med døden, for at Norge igjen skal bli fritt.

Selv om Tomte, beskjednen som han var, bare lot de aller nærmeste slekt og venner få høre hans dikt, ble hans dikteriske evner etterhvert kjent, og han ble bedt om å skrive dikt, kantater o.l. til private jubiléer og til større offentlige arrangement. Da Olavsstatuen skulle avsløres i 1916, framførte et stort kor en kantate med tekst av Niels Tomte. Og da 100-årsjubileet for Grunnloven skulle markeres, skrev Tomte en kantate som ble framført i Tune kirke 17. mai 1914.

For oss i Varteig er det vel "*Varteig-sangen*" som er best kjent. Den skrev Tomte til Varteigs første byggedag i 1917. Noen år etter satte komponisten Kristian Wendelborg musikk til, og sangen ble første gang sunget av et kor i Varteig kirke 19. februar 1922. Et annet av Niels Tomtes dikt

Niels' søstre: foran Emilie og Anne Oline, bak Elen og Olava

som det er satt melodi til, er "Kirken der hjemme" med musikk av Christian Haslerud.

Niels Tomte ble som nevnt, gravlagt i Sarpsborg, men for noen år siden ble gravsteinen flyttet til Varteig kirkegård der den nå står rett ved veggen på den kirken han selv beskrev slik:

*Ja, helst jeg mindes dig som lys du staar
omkranst av løvede birke.
Naar klokkeklngen over bygden gaar
og kalder folket til kirke.*

Det finnes ikke fotografier av Niels Tomte eller hans bror Johan.

Redaksjonen takker Randi Thøgersen og Tove Lisbeth Olsen for hjelp til denne artikkelen.

SKOBUTIKKEN I SARPSBORG

KJEMPEUTVALG FOR BARN - DAME - HERRE
RIMELIGE PRISER OG RIKTIGE MOTER

JONEID SKO A/S

ST.MARIEGT. 51 1706 SARPSBORG
TLF. 69 15 32 51

Øya Bensin og Service

KIOSK OG REKVISITA
Norbyvn. 116, 1734 Hafslundøy
Telefon 69 14 92 35

KINNDALEN I VARTEIG, GNR 3, BNR 5

av
Henry Nilsen

Fortsettelse fra INGA 1996 side 27-42. Oluf Rygh mener at Kinnudalr, kommer av et elvenavn Kinna, dannet av det ved Rødenes No. 43 omtalte Kinn brukt om en bratt fjellside. Ligger ved en liten bekk; samme elvenavn har man formodentlig i Kinne i Vestby. Som nevnt i forrige artikkel har Kinndalen vært nevnt som eget bruk alt i 1397. Fra omkring 1800 nevnes et særskilt bruk søndre Kinndalen, og det er dette bruket som utgjør det senere bnr. 5 under gnr. 3 Kultorp. Kinndalen ligger til venstre for fylkesveien mellom Sarpsborg og Varteig kirke, nordvest for Kultorp og med fin beliggenhet ned til Glomma.

Vi har nevnt tidligere eiere og brukere av garden. Vi vil nå ta for oss eiere og brukere i vårt århundre. Ved Folketellingen pr. 3/12-1900 er Markus Eriksen Kindalen. f. 1871 i Skjeberg, død 2/2-1939, bosatt med familie på gnr. 3, bnr. 5 Kinndalen. Han er oppgitt å være gbr. og selveier samt arbeider v/tømmerlensen. Men skjøte på garden til Markus Eriksen Kindalen ble først tinglyst 20/2-1906. Skyldmark 1.17. Selger var Anders Jensen f. 1842.

Markus Eriksen Kindalen var gift med Augusta Andersen f. 1870 i Varteig. De hadde barna: Edvin Kindalen f. 24/4-1893, Breder Axel Kindalen f. 1898, (Breder skal være død noen år før siste verdenskrigen ved et ulykkestilfelle (K:R.L), Anders Kindalen f. 3/8-1900, Jenny Karoline Kindalen f. 15/10-1902 gift Brager, Helga Sofie Kindalen f. 26/4-1905, gift med Klaus Johansen. Markus E. Kindalen ble enkemann omkring 1915. Han hadde noen år senere husholderske. Ved siden av å bruke garden hadde Markus sin beskjeftigelse i tømmerlensen, i sesongen for fløtingen.

Hos Markus Kindalen bodde også Birger Frogner. Han kom hit som ung. Han bygde seg senere hus på en utskilt tomt fra Kinndalen. I 1941 og i 1949 ble det fra eiendommen Kinndalen utskilt 2 hyttetomter til Ole Olsen Belsbymoene og Ole Dalene. I 1949 ble det

frasolgt en boligtomt til Marius Sundås. Det er også frasolgt to tomter til Synnøve og Einar Gressløs og til Ingrid og Willy Nordli.

Kinndalen

Etter farens (Markus Kindalen) død 2/2-1939 gikk hjemmelen til garden over på barna: Edvin og Anders Kindalen, Jenny Brager og Helga Johansen ved hjemmelsdokument av 7/7-1939. Da barna var fraflyttet bygda, sønnene hadde kjøpt seg gardar i Odal, ble det sønnen Edvin som bestyrte garden ved forpaktere noen år fremover.

Garden 1942: Innmark 60 dekar, produktiv skog 200 dekar, slåtte- og beiteland 10 dekar (Sandjord og leirmold), Hovedbygning restaurert 1912, fjøs, låve og stall oppført 1910. 1 hest, 4 storfe, 2 ungfø, 4 griser, 30 fjærfe.

Eier: Markus Kindalens dødsbo. Forpakter: Øivind Lunde f. 27/7-1910, s.a. Karl Lunde. Gift 1935 med Ingeborg Lunde. Barn: Rolf f. 1936, Bjørn f. 1938, Kjell Øivind f. 1944. (NG)

Øivind Lunde var forpakter av Kinndalen fra 1939 og til mai 1945. Bruker fra 1945 til 1950 var Klaus Johansen, svigersønn av tidligere

Eier Markus E. Kindalen. Han var gift med Helga E. Kindalen. De hadde vært bosatt i Oslo.

Ved skjøte av 14/12 og 15/12-1949, tgl. 30/12-1949 overdrar Edvin og Anders Kindalen, Jenny Brager og Helga Johansen gnr. 3, bnr. 5 og gnr. 4, bnr. 13 Kinndalen sk.mk. 1,17 til Olaf Brenne f. 26/5-1898 for kr. 19.200,-. Selger fraskriver seg odelsretten. Olaf Brenne forpaktet prestegården i Varteig.

Etter at han hadde hatt garden i 2½ år overdrar Olaf Brenne ved skjøte av 27/5-1953, tgl. 8/6-1953 garden til Ragnar Sundås f. 16/10-1917 for kr. 19.200,-. Med overdragelsen fulgte også gnr. 4, bnr. 13. Sistnevnte er et skogstykke av Strømnes som brukes under Kinndalen.

Garden 1965: Sk.mk. 1,17. Djord 50 da., annet j.br.areal 10 da., prod. skog 175 da. Våningshus gml., restaurert 1912 og 1960, fjøs, låve og stall bygd 1910, restaurert 1960, sidebygning gml, vedskjul, hønsehus. Brt. kr. 60.000,-. 4 ungdyr, 2 griser, 5 sauer, 80 høns. Tohjulstraktor, p.bil.

Eier: Ragnar Sundås f. 16/10-1917. Gift 1939 med Karen Dorthea Bøe f. 3/5-1918. Barn: Ingrid f. 1939, Solfrid f. 1946, Arnfinn f. 1953. (NG)

Garden 1985: Djord 50 da., annet j.br.areal 10 da., prod. skog 150. Gammelt våningshus (tømmer), restaurert 1912 og 1960, bryggerhus fra 1900. 5 sauer, 150 høns. Skurtresker, traktor, p.bil. Kaldluft korn-tørke.

Eier: Ragnar Sundås f. 16/10-1917. (NG)

Den 29/4-1988 skjøter Ragnar Sundås gnr. 3, bnr. 5 og gnr. 4, bnr. 13 Kinndalen sk.mk. 1,10 over til sønnen Arnfinn Sundås f. 17/3-1953, for kr. 185.210,-. I skjøte forbeholder Ragnar og Karen Sundås seg for sin levetid bruksretten til gardens hovedbygning, verdsatt til årlig verdi kr. 7.150,-, kapitalisert verdi 69.790,-.

Arnfinn Sundås f. 1953 gift med Berit Stenersrød. Barn: Frode f. 11/1-1977, Hanne f. 12/8-1983. Familien Arnfinn Sundås har bygd

ny bolig på eiendommen. De er pr. 1997 fortsatt eiere og brukere av Kinndalen.

Noen erindringer av Ragnar Sundås

I forbindelse med å innhente noen opplysninger om gården Kinndalen har vi avlagt et besøk hos Karen og Ragnar Sundås i deres hjem på Kinndalen. De var eiere av garden fra 1953 til 1988 da de overdro garden til sønnen Arnfinn. Nå nyter de sitt otium i hovedbygningen på Kinndalen, en gammel tømmerbygning fra før 1900, men som er restaurert rundt 1912 og senest omkring 1960.

Ragnar er oppvokst på Sundås i Varteig. Som de fleste unge måtte han ut for å ta arbeide. Som 16 åring kom han til en gard i nærheten av Elingaard i Onsøy som gardskar. Her ble han i 2 år. Han kan minnes at månedslønnen var kr 30. Han hadde etterpå forskjellige jobber i hjembygda. I 1939 var han på Høytorp Fort på Mysen der han avtjente verneplikten. Det var i skjebeåret da Den annen verdenskrig brøt ut om høsten. Det skulle heller ikke gå lang tid før han var tilbake på Høytorp, og denne gang var det alvor. Norge var

Ragnar Sundås til venstre sammen med Henrik Sælid utenfor bygningen til Varteig Meieri hvor postkontoret var. Bildet er tatt i årene rett etter krigen. Ousfold fylkes billedarkiv

blitt angrepet av fienden 9. april 1940. Han hadde innetjeneste på Høytorp. Etter noen dagers kamper var det hele over. Overmakten var for stor og kampene måtte innstilles.

I 1941 ble det ledig stilling som landpostbud i Varteig og denne fikk Ragnar Sundås. Til og begynne med var det ombringelse 4 dager i uken. Ragnar ble i Postens tjeneste resten av sitt yrkesaktive liv. Han fikk også være en av de første i distriktet som benyttet bilen til post-ombringelse, så han har fått oppleve den rivende utviklingen som skjedde innen postetaten som i samfunnet for øvrig i disse årene. Posten har tydeligvis vært en god og trygg arbeidsplass for sønnen Arnfinn har fulgt i farens fotspor. Han også er ansatt i postverket.

Som pensjonist bruker Ragnar Sundås noe av tiden til en hyggelig hobby: nemlig treskjæring. Ved en tilfældighet meldte han seg for noen år siden på et kurs i treskjæring. Og siden har det blitt en kjær hobby. Ved selvsyn kan vi konstatere at han har er en dyktig treskjærer. Hjemmet bærer tydelig preg av dette i form av mange fine, forseggjorte gjenstander utskåret i tre.

På eiendommen Kinndalen står et fint gammelt steingjerde som også kan sees på som et monument over tidligere generasjoners arbeide og slit for å dyrke jorden. Og like ved hovedbygningen står en stor ruvende stein som er formet som et menneskeansikt. I dag ligger garden der idyllisk i sollyset og minner oss om at her har mange generasjoner for oss levd og virket.

Utskrift

av pantebok 8 (1839-1846) for Tune sorenskriveri.

Dokument, tinglest 13. januar 1843.

Fol. 337a. No 28. Delingsmærkebrev imellem Undertegnede, nemlig jeg Tosten Arnesen Kultorp paa den ene Side og jeg Isak Eriksen Kultorp paa den anden Side, betræffende omforenet opgaaet Delemærker af den mellem os udskiftede Skov og Udmark, henhørende til Gaardbruget «Kultorp» i Varthey, af hvilket Gaardbrug Forstnævnte for en Deel er Eier, hvorimod Sidstnævnte for den anden Deel er Bygselmand. - Delepunctet No 1, ansættes

ved et Punct, saakaldet «Bækkeled» hvorfra følger et Gjærde, noget ovalt, ostover til andet Delepunct No 2, kaldet den «brændte Aas», hvor ogsaa til Mærke er anbragt et «Korshug» i Bjerget; derfra gaaer Delet videre østover i Retning til Delepunctet No 3, hvor ligeledes er anbragt et «Korshug» udi Bjerget, hvorefter Delet følger samme Retning østlig til atter et Bjerg, hvor der findes anbragt nok et Korshug i samme, hvilket Punct betegnes under No 4; derfra skal Delemærket følge en Myr, beliggende østlig for samme, i Forbindelse med en Vei til denne, og som er almindelig benævnt «Saugmyren», hvor der ogsaa er anbragt et Kors udi et Bjerg, beliggende omtrent midt udi denne Myr, hvilket Korshug antegnes som Punctet No 5, derefter vender Delet nordøstlig til den saakaldede «Siljeloen», hvor er anbragt Korshug udi i derværende Bjerg, og betegnes Delepunctet No 6, - fremdeles følger Delet i nordlig Retning langs Bjergfoden til nok et Korshug i Bjerg, Punct No 7, og derfra ligeledes nordlig til Stromnæs Gaards tilgrændsende Delemærke, her bestemt til No 8. - Her ender Delepuncterne med Hensyn til den udskiftede Gaard «Kultorp» i Varthey, forsaavidt Delingen af sammes Udmark imellem Undertegnede angaaer paa den østlige Side. - Paa søndre Side ere Delemærkerne bestemte saaledes: Punct No 9, kaldet «Katugleaasen», et Bjerg, hvorfra følges Bjergfoden nordlig til et Korshug i et Bjerg, Punct No 10, hvorefter vendes til nok et «Korshug» nordvestlig ad samme Bjerg, Punct No 11, og følges samme Retning til et korshugget «Grantræ», hvorefter Delet følger ligesaadan Retning sydvestlig til et korshugget Furutræ, Punct No 13, samt følger derefter samme Linie til atter et korshugget Furutræ, Punct No 14, - fremdeles i Linie til det bestemte Gjærde imellem Kultorp og Sullosnæs Eiendom, samt følges dette Gjærde østlig til foranberorte «Katugleaasen» (Punctet No 9). - Punctet No 15. - Med Hensyn til Gjærdeholdet imellem disse udskiftede Delemærker af Kultorps Eiendom skal forholdes mellem Tosten Arnesen og Isak Eriksen, betræffende disses særskildtes Anpart, saaledes: a, Halvparten hver af Gjærdet imellem Punctet No 1 og 2. - b) Halvparten af Gjærdet imellem Kultorp og Sulesnæs Eiendomme fra Punctet No 14 til 15. - c. Forsaavidt Gjærder stode sammen for begge Kultorp Opsidderes Vedkommende imellem

Kultorps og den tilstødende Stromnæs Gaardes Eiendomme, skulle disse i Fremtiden være fælles til Vedligeholdelse af Torsten Arnesen og Isak Eriksen. - Ved Delingen af den foranberorte fælles Skov og Udmærk af Gaarden Kultorp er tilfalden Tosten Arnesen som Opsidder af nuværende nordre Kultorp, a, nordre Havn og Skog; b, den østre Løkke som er uddeelt af den saakaldte «Gormyr»; c, hvorimot søndre Havn og Skog; d, den vestre uddeelte Løkke af Gormyr skal tilhøre og være tilfalden Opsidderen af søndre Kultorp, Bygselmand Isak Eriksen. - Kultorps saakaldte «Saugmyr» skal være fælles for Begge. - Nordre Kultorps Eiere skulle have fri Drivevei over søndre Kultorps Eiendom til en Løkke kaldet «Haven», samt fri Drivevei til den samme tildeelte Løkke af «Gormyren», hvorimod søndre Kultorps Opsiddere nyde fri Drivevei henover nordre Kultorps Eiendom til Kindalen; ligesom ogsaa fri Passage over samme hen til Skoven, hvilken Passage dog er bestemt at skulle skee over nordre Kultorps Løkke i den saakaldte Gormyhr. - Sluttelig bemærkes at den betingede fri Drivevei til den saakaldede Løkke «Haven» kun skal være anvendelig for nordre Kultorps Eiere, forsaavidt angaaer Drift af Creature. - At dette Delemærkebrev, med videre Bestemmelser, saaledes som anført af os er afsluttet og fastsat som gjensidig Forpligtelser til Overholdelse paa begge Sider baade nu og fremtidig, det bekræftes herved med vores Underskrifter i tilkaldte herpaategnede Vitterlighedsvidners Overvær. - Kultorp i Varthey Annex til Thunoe, den 10de October 1842. -

Tosten Arnesen. Isak Eriksen m.p.P. - Til Vitterlighed: Mathias Evensen, Anders Larsen. Gulbrand Larsen. Iver Svendsen.

Som Beneficiarius for Kultorp har Undertegnede Intet at Indvende mod nærværende Delingsmærkebrev. Frederiksstad, den 20de December 1842. - C.J. Sandberg. -

Rett avskrift

Statsarkivet i Oslo 19/2-1971

Utskrift

av Pantebok no. 13 forsaavidt angaar nedenstaaende ved Høstthinget for Tune Sorenskriveri den 6te August 1868 som no 32 thgl.

Skyldsætning og Delingsforretning.

Aar 1868 den 12 Oktober indfandt vi 4 underskrevne af fogden opnævnte Lagrettesmænd paa Gaarden Matr. no 98 Løbno 76a og 224 b Kultorp - Strømnes af skyld 3 ort 9 skill. i Varteig Præstegjæld Tune Thinglag for at dele og skyldsætte samme eiendom i anledning af at Lars Torstensen til Jens Isaksen Kindalen har afhendet en Del af samme, hvor da fogdens opnævnelse af 8de Oktober vedlagdes denne forretning, til opmand valgtes John Asgrimsbye. Kjøber Jens Jensen var tilstede og paaviste den solte del, hvis græntser saaledes blev beskrevne. Delet tager sin begyndelse i søndre ende mod Tosten Kultorps skog i et bjærg med + følger bjerget omtrent i nord til ater et + i hvor delet bøier i nordøst til et bjærg med + følger samme bjærg til ater et bjærg med + følger samme bjærg til et + hvor delet bøier mere mot øst til et bjærg med + følger samme linnie til et bjærg mærket med + samme linnie til et bjærg med + følger same til ater et + Do . samme bjærg mærket med + samme bjærglinnie til et + derfra i nord til et grantræ mærket med + og følger samme retning til et gjærde hvor Syver Olsen Strømnes skog støter til hvor delet slutter, forøvrigt grændser eiendommen mod nord til Syver Strømnes og sælgerens udmark mot vest til kjøberens udmark mot syd til Tosten Kultorp utmark mod øst til Sælgerens skog, efterat grændserne saaledes vare beskrevne befandt vi saavel den frasoldte Del, samt sælgerens tilbagehavende Deel og fandt vi at den solte deel udj-jorde omtrent en 16de Deel eller af skyld 5-fem skilling og sælgerens tilbagehavende deel af skyld - 3 ort 4 skilling. Ligesaa bemerkes at ved denne deling ikke er foranlediget nogen sameie i jord eller skog.

Lars Hasle, Mathis Amundsen, Hans Hans Simensen, John Askersbye.

Skriftlige kilder: FT 1900, Pantebok for Tune, Tingbok for Tune, Kb. Varteig. NG 1942, 1965, 1985. Muntlige kilder: Ragnar Sundås, Rolf Lunde, Gunnar Brenne.

Alt i dagligvarer.
Med nye knalltilbud hver uke.
Egen ferskvareavdeling.

Kjør til Ise og handle uten stress!

**ISE KRO MOVIS HÅRSTUDIO
SKJEBERG BAKERI**

God parkering

L.Evensen eftf. a/s

Kåper og jakker i pels - lammemokka
og nappaskinn - dame- og herremodeller.
Lærvarer - plastryer - reiseartikler
pelskinn - gummifottøy - regntøy

Pellygt. 71, 1706 Sarpsborg

FOREDLET KORN FRA ISE MØLLE

ORIGINALTAPPET FOR DET NORSKE LANDBRUK

Kvern Mølle

HELIOS A/S

1730 ISE

TLF. 69 13 21 24

MINNEORD OM OLE KULLERUD

En av de trofaste bidragsyterne til Inga-heftet, Ole Kullerud, døde 14.september 1996. Ole hadde en fantastisk hukommelse og skrev dessuten dagbok. Da han ble pensjonist, begynte han å skrive ned livshistoria si. Det ble til sist flere hundre tettekrevne sider med små og store hendelser. Dessverre rakk han ikke selv å få se sine hverdagsminner trykt og innbundet i boks form. Men for familie og venner er denne boken et flott minnesmerke over en hverdagshelt.

Boka "Hverdagsminner" av Ole Kullerud begynner slik: *"Jeg ble født på "Nestu" Kullerud 2.3.1918. Det var en onsdag med holkeføre. Mine foreldre var Olga Sofie født 13.5.1880 på Bjørnland i Tune og Ludvig Andersen født 14.1.1882 på Ørka i Varteig."*

Selv om boka i utgangspunktet er Oles fortelling om sitt liv, er den også en rik kilde for lokalhistorien. Ole var svært godt kjent i skog og mark i bygda, og han visste navn på hver minste lille løkke og fjellknaus. Minneboka hans er derfor en "gullgruve" når det gjelder gamle stedsnavn. Samtidig kan man når man leser i boka, lære mye om samfunnsforhold, priser og lønninger.

Ole har nå lagt ned pennen, og vi vil savne hans lune, stillferdige fortellerglede både skriftlig og muntlig. Det er derfor godt at hans "Hverdagsminner" har kommet i trykt form. På en

Ole Kullerud

måte lever mannen videre gjennom disse sidene. Og kanskje kan Oles eksempel føre til at også andre tar pennen fatt og deler av sine minner. Skal historien bli komplett er det ikke bare de store årstall og dramatiske hendelser som bør berettes. Hverdagslivet er også en viktig side.

Vi i Varteig Historielag takker for innsatsen, både med det skrevne ord og i praktisk gjerning. **Vi lyser fred over Ole Kulleruds minne !**

OLE KULLERUD: ERINDRINGER

Under følger utdrag fra Ole Kulleruds besvarelse i forbindelse med den landsomfattende innsamling av minneoppgaver i 1995:

Barndomshjemmet

Mitt barndomshjem var et småbruk beligende i "Ovaskogs" skolekrets i gamle Varteig kommune. På bruket var det 5 bygninger. Våningshus, 2 rom og kjøkken, og ett rom i annen etasje, ca. 60 kvm. grunnflate, vognskjul med skjul, stall med utedo, låve med fjøs og grisehus og hønsehus.

Når det gjelder våningshuset ble bare kjøkkenet og kammerset brukt til hverdags, stua ble brukt i jula, påska og ved spesielle anledninger. Inventaret var spisebord med stoler, buffé og skap. En sofa hørte også med, på veggene var det bilder av ymse slag, først og fremst religiøse, i tillegg til familiebilder. Under taket, over spisebordet, hang parafinlampe.

Elektrisitet og innlagt vann var noe man bare hørte om, av bøker var det først og fremst Bibelen, salmeboka og huspostillen, ellers var det litt forskjellig. Jeg husker spesielt ei bok, "Cheipes vannkur", ei bok jeg ikke har sett siden. Dessverre ble den rotet bort. Når det gjelder vann hadde vi en gårdsbrønn og en god "ile" ca. 80 meter unna. Det vannet ble båret i bøtter til husdyr og folk.

Kosthold

Kostholdet var enkelt, men kraftig. På alle bruk hadde man gris, 1 eller flere. Den/de ble slaktet før jul, ved nymåne. Da gjaldt det at grisen var stor og fet, det var faktisk en viss konkurranse i nabolaget om å ha den største grisen. Veide den 20 - 25 pund lå man godt an (1 pund= ca. 6 kg). En kalv måtte også bøte med livet av og til. Vi hadde tre kuer og da kom det jo tre kalver pr. år. En eller to ble "satt på" til livdyr eller slaktedyr.

Det var vanligvis fire hovedmåltider pr. dag. Morgen, dugurd, middag og eftasverd. Av og til ble det også kokt havrevelling til kvelds. Da mor var på torvet i Sarpsborg (17 km) stort sett hver lørdag, ble det jo litt fisk av og til. Det ble til en snartur til landhandelen noen ganger i uka for å kjøpe fiskeboller eller salt sild. Dette drøyde jo flesket. Da handlet man også margarin, sirup, gjær og andre varer. En del mat ble selvsagt laget hjemme. Innekok, hvitost med løk eller karve, syltetøy ble det også laget mye av. Vi hadde også ett par bikuber, det ble det jo godt pålegg av. Alt øl ble brygget hjemme, og det ble saftet mye. Jeg kan ikke si at kostholdet endret seg noe særlig i løpet av perioden.

Helse og hygiene

Husråd var det jo noen av, f.eks. når det gjaldt verkefingre og liktær. Man tok ganske enkelt bek, smør og hvetemel, smeltet sammen til en deig og la på. Dette var noe som trakk ut svineriet. Ved støt vasket man ofte over med blyvann, forkjølelse ble kurert ved at en klut dynket med nafta eller terpentin ble lagt på brystet. Vi hadde jo også den berømte "Ståla" i Sannesund, Sarpsborg.

Jordmora ble jo hentet ved fødsler. Før en lege ble hentet, måtte det faktisk stå om livet. Kroppshygiene var det ikke så greit å få gjennomført, men vaskebalja kom jo fram av og til. Om sommeren hadde vi bekken å bade i. Dette begynte vi med så snart vi hadde hørt gjøken. Tannpuss med børste og Stomatol ble også utført. Man kan lure på hva som har skjedd med oss mennesker på disse åra. Nå er det større sykehus og flere leger, likevel er det omtrent umulig å komme inn.

Klær

Klær kunne jo være så vidt forskjellig, vadmél ble mye brukt. Mor hadde vev oppe omtrent hele året, der vevde hun blåtøy og filleryer. Gud alene vet hvordan hun rakk alt sammen. (Jeg forsøkte meg også som fillevever). Av blåtøy sydde hun bukser og busseruller. Skjorter sydde hun også, men da av lysere hjemmevevd stoff. Strømper ble også hjemmestrikket. Det mor ikke rakk selv, var det en annen kone som strikket mot betaling. Strieforklær ble mye brukt i fjøs og ved utarbeid. Striehåndklær ble også brukt ved vask av skitne hender. Jeg kan ikke si at det var noen forskjeller mellom oss og andre barn når det gjaldt klær og utstyr. Vi var faktisk like fornøyde alle sammen. Vi hadde ikke lært å være kravstore ennå. Jeg kan ikke huske at det forekom mobbing, den gang het det "erting", p.g.a. klær og skotøy.

Olga Kullerud, Oles mor

Familiesamvær

Selvfølkelig bodde foreldre og søsken i hjemmet. I tillegg hendte det nok av og til at besteforeldre eller tanter og onkler også hadde plass i hjemmet. Eventuelle tjenere hadde jo også plass. Ansvar for hjemmet hvilte nok først og fremst på mora.

Å lære barna det mest elementære ble nok delt i de fleste familier. Straffen om man gjorde noe galt, var som oftest "Mester Erik" (bjørkeriset). "Belønningen" var som oftest varm ros. Hver søndag morgen var det husandakt. Da far hadde en god sangstemme, var dette en fin stund.

Selskaper var nok sjeldne på den tida, bortsett fra i forbindelse med jul og påske. Da hadde en som oftest familieselskaper. Hva som ble lest var nok så ymse, leker var nok noe man ordnet selv. Dette kunne jeg ha fortalt mye om.

Vi var så heldige at vi hadde naturen helt inne på stuedøra. Vi hadde en liten åsknatt hvor vi lekte mye. Der var det to små vanndammer, "tjernet" og "sjøen". Tjernet var ett hull i fjellet der det ble bunnfrosset om vinteren. Når våren kom, var det første vi gjorde å fjerne isen på tjernet, og så var leken i full gang med båter laget av tykk furubark og bordstubb. Enkle saker, men vi hadde utrolig mye moro med det. Jeg ser med gru på alle plastleker som ligger slengt overalt.

Søndag ettermiddag gikk vi lange turer i skauen. Mor og far var sterkt interesserte i å gå skauturer, noe som etterhvert skapte en like sterk interesse hos oss barn. Vi barna lekte ofte "hund og hare" i Kongsrudskauen, som besto av grov granskog med myk mose i bunnen, ellers hadde vi det utrolig fritt. Det ble også tid til å fiske ål i bekken, vi satte ut "sluksnøre", et snøre som var agnet med "ørekyt". Vi fisket også en god del i Glomma, med "bakker" agnet med mark og ørekyt. Dette ble jo et godt tilskudd i matveien.

Arbeidsliv

Min far jobbet i tømmerfløtingen i Glomma. I sommerhalvåret var han ukependler. Han døde forøvrig i spisebrakka da jeg var 17 år gammel. Mens far levde, var nok arbeidet i hjemmet fordelt på begge. Da han døde, ble det forandring for mors del. Vi merket svært lite til krig og krisetider.

Barnearbeid

Når det gjelder barnearbeid, går jeg ikke utenom min egen familie. Barnas jobb var her å bære vann og ved. Om våren var vi med og

satte poteter, og det skulle følges opp med luking, hypping og opptaking. Slåttarbeidet deltok vi også i, i tillegg til skuronna. Lønn var det nok ingen som tenkte på. Den lønna vi fikk for å arbeide utenom, gikk til klær og skotøy.

Dette tror jeg ingen av oss barna hadde noe vondt av. Vi var ganske flinke til å skaffe oss inntekter selv. Om våren plukket vi liljekonvall og nattfiol. Disse ble buntet i passe buketter og solgt på torvet i Sarpsborg for kr. 0,25. pr. stk. For å komme til torvet gikk vi til "Tangen", tok "D.S. Krabben" derfra og til byen. Denne "Krabben" var en dampbåt som traffikerte Glomma fra Skjørshammer i Eidsberg til Sarpsborg i mange år. Den gikk forøvrig sin siste tur i 1947.

Når høsten kom, var tiden inne for å fange trost i "doner" med snarer av hestetagl, med rognebær som åte. Trosten ble solgt i Sarpsborg. Kristiansen Hotell var "fast" kunde. Dette hotellet har forlenget gått over i historien. Den gang eksisterte "stadsvekta", byvekta, ennå. Sjefen den gang het Georg Strømsbo, han var også "fast" kunde. Denne Strømsbo ser jeg for meg når jeg vil, han gikk alltid med grå figurfrakk og svart "skalk". Han hadde alltid noen spøkefulle ord å komme med. Denne trosten fikk vi 15 og 20 øre for pr. stk.. Av og til fikk vi tak i duetrost, som vi fikk 25 øre for. Dompap og konglebit gikk for 5 øre pr. stk. Det er litt rart med rogn. Nå til dags er det ofte langt mellom "rognebæråra". Husker jeg ikke helt feil var det "rognebærår" hvert år på den tida.

Nå høres snarefangst barbarisk ut. Mor var veldig streng når det gjaldt ettersyn av "donene". Vi måtte se til dem minst 2 ganger pr. dag, og etter sterk vind. Fangsten ga i alle fall en fin ekstra inntekt for oss barn.

Fritid sommer og vinter

Da det var mange barn på hvert bruk, var det ikke vanskelig å finne lekekamerater. Men det er spesielt en jeg vil nevne: Einar Kokkim. Vi var nære naboer og var sammen nesten hver dag i hele skoletida. Leker ordnet vi oss stort sett selv, trebåter, trefly og vasshjul i bekken. Vi fisket også mye. Ski og skøyter var det nok dårlig med.

Fotballen var "fillebulle" laget av av striefiller. Vi sprang mye i skog og mark og hadde det riktig fint.

Skolegang

Skoleveien var grei, men når det var mye snø om vinteren, kunne den være lei. Vi hadde 2 dyktige lærerinner. Jeg satte spesielt pris på den ene, hun gjorde ikke forskjell på noen. De skolefagene jeg likte best, var geografi, historie og naturfag. Samværet i friminuttene var meget godt. Straffen for noe galt på skolen kunne være å "komme på gangen". Belønning så vi ikke så mye til. Vår skolegang var 2 dager i uka i småskolen (3 år), og 3 dager i storskolen (4 år). Vi lærte mye på disse 7 åra.

Juletreffene var en opplevelse. Vinterstid hadde vi av og til sparketur (med sparkstøtting).

Barn - voksen

Det en merket mest ved konfirmasjonen var vel at nå måtte en stå på egne ben, få seg noe å gjøre. Jeg begynte forøvrig å jakte i 12-13-årsalderen. Jakta ble da kombinert med trostefangsten. Mor var veldig interessert i jakt selv, så det var ikke noe problem med å få lov til å jakte. Jeg ble stadig innprentet å vise forsiktighet med skytevåpen. På den tiden var ekornskinn, "gråverk", veldig på moten. Det er jo rart med disse damene. Det året jeg sluttet på skolen (i 1933) var det store mengder med ekorn. Det hadde vært et par gode kongleår, det er jo det som bestemmer ekornbestanden. 1933 var også et godt kongleår med ekorn overalt. For en jegerspise så jo dette bra ut. "Bror Edvard" hadde kjøpt en enkeltløpet "Amerikaner". Den hadde jeg overtatt. Jeg hadde da brukt den et par år allerede, jeg får vel fortelle at jeg var i skauen og skjøt orrfugl før jeg gikk på skolen om morgenen. En var da meget trøtt!

Ekornjakta startet egentlig 1. desember, men det var så vanskelig å vente. Jeg hadde jo skutt ekorn før, så jeg visste noenlunde når pelsen var fin. Jeg begynte med å skyte en og se på pelsen. Hvis den var fin, satte jeg igang med jakta selv om det var i november. Jeg var ikke lokalkjent i alle skogene her oppe. Det ordnet jeg på den måten at jeg gikk på tømmerveier og stier. Den gang var det jo ikke skogsbil- eller

traktorveier, naturen var nærmest urørt. Jeg gikk stien et stykke fram, så et stykke til høyre, stien litt fram igjen, og så et stykke til venstre. På den måten visste jeg alltid hvor jeg var.

Nå må jeg tilbake til mors jaktinteresse igjen. Hun vekket meg tidlig på morgenen og smurte matpakke til meg. Så var det å pakke sekken. Termos hadde jeg ikke, så jeg måtte pakke ei halv flaske inni avisa og putte dette ned i en strømpe. Kaffen holdt seg da varm til langt utover dagen. Jeg var alltid i skauen før det var lyst. Det er bestandig lettest å lokalisere viltet når det våkner på morgenen, særlig ekornet. Det høres ut som det liker å fortelle hvor det er. Utover senhøsten kunne en godt merke at det hadde minket på ekornbestanden. Det var jo mange av oss som drev denne formen for jakt. Det var jo ikke arbeide å få. Av og til kom det litt sporsnø som skapte spenning. Ekornet kan hoppe lange strekker på bakken, og da kunne det bli fine sporsnøjakter. Nå var det nok enkelte forstå-seg-påere som mente at en utryddet ekornet. Men det rare var at året etter var det faktisk enda mere ekorn, takket være et fantastisk kongleår. Dette resulterte i at jeg fikk betalt sykkelen jeg kjøpte, det første ekornåret.

Kokkim i 1953, gården som Ole kjøpte i 1947 Østfold fylkes billedarkiv, fotograf R. Ingelstrud

Den sykkelen kjøpte jeg hos Ole Slorer, Sarpsborg. Avtalen var at jeg skulle betale den over to år. Jeg kjøpte også all ammunisjon hos Slorer, og ladde deretter selv, halvladninger. Jeg kjøpte svartkrutt, pakninger av 0,1 kg haggel, tennhetter og mellom-ladninger av papp. Jeg kan vel avslutte med å si at en kan prise seg lykkelig over å ha så fin kontakt med naturen.

Får vel ta med litt om prisen også. Evensen i Sarpsborg betalte kr. 0,75 pr. ekornskinn. Det gikk rykter om at Strand på Gautestad, Rakkestad betalte kr. 0,80 pr. stk., dette var i 1934.

Jeg kan ikke nå si hvor mange vi hadde. Det ble i hvert fall til at bror Asbjørn pakket ryggsekken og gikk til Gautestad. Det ble nok noen få kroner ekstra. En orrhane fikk man 2 kr. for. Vi drev også sporsnø jakt på rev, en fin pels kunne man få 60 kr. for. Men da kunne også 5-6 mann ha gått i 3-4 dager.

Planer

Personlig hadde jeg nok ingen mulighet til å ta videre utdanning. Min store interesse var skogbruk. I voksen alder tok jeg tre kurs pr. korrespondanse, forøvrig med gode karakterer.

Samvær og normer

Det var mye ungdom, og dermed var det ikke noen problemer med å finne kamerater og/eller venninner. Vi diskuterte vel alt mulig, uten at en kan si noe spesielt. Når det gjelder kjønnslivet, fikk vi ingen spesiell opplysning. Likevel visste vi nok like mye som folk i dag. En kan jo lure på om større barn og ungdom i dag er dummere på dette området, siden de må ha det inn i skolen. Flesteparten av oss gutter brukte tobakk og tok oss en real fyllefest jul og påske. Jeg kan ikke huske at det var noe skille mellom oss p.g.a. religion, politikk eller økonomi.

Militærtjeneste

Se INGA 1995 hvor Ole Kullerud forteller fra sin militærtjeneste og fra felttoget og oppholdet i Sverige i 1940.

Arbeid

Min første jobb som ungdom var skogsarbeid. Jeg kan huske at jeg tjente 7 kroner og 50 øre. Da følte jeg meg rik. Jeg jobbet også to sommerhalvår som gårdsgutt hos en bonde. Det var en fin tid. I tillegg jobbet jeg en tid som vegarbeider, ellers ble det skogsarbeid om vinteren.

Etter at min far døde ved lensa, søkte jeg hvert år på jobb der. Dette lyktes først i 1938. Der jobbet jeg i 24 sesonger og fortrinnsvis i skogen vinterstid. En fin kombinasjon. Jeg drev også noe innen bygg og anlegg enkelte vintre.

I 1965 gikk jeg for fullt over i "bygning". Først var jeg en tid hos "Selmer A.S.", etter en tid gikk jeg over til "A.S. Selvaag Bygg". Der var jeg til jeg ble pensjonist. Når det gjelder arbeidstid så var det 48 timer pr.uke. Denne har jo siden gått gradvis nedover. En liten bemerkning her : Når en nærmer seg de 80 kan en jo lure på hva folk bruker denne fritiden til. Samme hvem en snakker med så har de skrekkelig dårlig med tid.

Når det gjelder lønn, kan jeg opplyse at tylfteprisen (1 tylift=12 trær) var kr 1,50 pr. tylift i 1935. Da jeg begynte i fløtningen i 1938, hadde vi kr 1,24 pr. time. En bygningsarbeiders timelønn var i 1936 kr. 0,70 pr. time. En gårdsarbeiders månedslønn var i 1936 kr. 30-40 pr. måned, pluss kost og losji. Dette har jo endret seg radikalt med åra. Jeg har opplevd 1 streik, i 1956. Den ble avgjort ved hjelp av tvungen lønnsnemnd. Mitt forhold til arbeidskamerater og overordnede har vært meget godt. Å beskrive utviklingen når det gjelder arbeidsredskap er ikke så godt, det har jo gått så fort.

Organisasjonsarbeid, foreningsliv

Jeg meldte meg inn i LO i 1937. Da krigen kom, ble avdelingen oppløst. Vi var da tilsluttet "Skog og land". I 1945 gikk jeg inn i "Papirarbeiderforbundet". Senere gikk jeg over i "bygningsgrenen". Jeg meldte meg også inn i Arbeiderpartiet i 1945. Der var jeg medlem til 1992, da den store overkjøringa av grasrota fant sted, nemlig kommunesammenslåing. Dette var totalt mot folkets vilje.

Etter dette har jeg fått forakt for Arbeiderpartiet. Jeg har også vært med i kommunestyret i 12 år.

Jeg er medlem av Misjonssambandet, Indremisjonen, Varteig Pensjonistforening, Hasle Salongskytterlag og Varteig Jeger- og Fiskeforening. Jeg var også med på å stifte Varteig Binæringsforening i 1946. I tillegg til dette er jeg medlem av Varteig Historielag, og av Samhold, som eier huset der vi bor. Jeg ser bare positivt på den slags foreningsliv. Jeg har også vært medlem i Bøe Elg- og Jaktlag fra 1946. Altså i 49 år. Forøvrig har jeg skutt lagets største elg.

Krig og okkupasjon

Vi hadde i grunnen ikke problemer under krigen. Vi bodde såpass langt fra byen at vi hadde svært liten føling med okkupasjonsmakten. Selvfølgelig var vi i byen, men derfra og til å fraternisere med "herrefolket" var jo et langt steg. Mat og klær var ikke noe problem for oss. Mor hjalp også mange andre med mat. Vi hadde jo dette gårdsbruket.

Varteig 16.10.1995.

Ole Kullerud

HAFSLUND •

FRA LENSMANN LARSENS ARKIV

Fra Ragnhild Larsen Småberg har redaksjonen fått to brev som er skrevet til lensmann Larsen for over hundre år siden. Vi gjengir nedenfor en bryllupsinvitasjon og på de neste sidene følger et brev fra Fredrikstad.

Invitasjonen tyder på at skikk og bruk har endret seg siden den tiden, både med hensyn til ukedag og klokkeslett. Brevet fra Fredrikstad inneholder diverse anmodninger som vi idag kanskje synes er "å ta i", men som man den gang muligens ikke reagerte på.

Brevene er gjengitt så lik originalene som mulig.

*Undertegnede giver sig
den ære at indbyde Hrr.
lensmand Larsen med hius
at komme til mig paa
paa førstkom. Fredag-26.
Juni - kl. 9 morgen i anled
ning Hermand Andersen
og min datters bryllups
dag.*

*Deres komme vil være
særdeles ønskeligt.*

Isetorp 16 - 6 - 85

Ærbødigt

Syver Johannesen

Fr. stad 26/5. 89.

Hrr. Lensmand Larsen.

Varteig

Ia nu skal De ikke blive
ond, men Søndagshjemmet for unge
kristelige Kvinder skal have en
udflugt til Varteig til Christi
Himmelfartsdag. Vi vilde nu bede
Dem være uleiligt med at anwise
os en Lund saa nær Kirken som
muligt, og hvor vi i Nærheden
kunde faa kogt Kaffe, som vi
selv har med. Kjedel og Kaffe
har vi med, men om De kunde
faa skaffet os en 6 à 8 Litor Fløde
samt ca. 150 Litor Melk, nysilt,
skulde det ikke være saa meget
nysilt Melk at opdrive, kunde vi
godt faa Melken fra den foregaaende
Aften og resten nysilt. Kopper har
vi med, det eneste kunde være
om De vilde være uleiligt med
at skaffe os et bord i den omtalte
Lund. Vilde De ogsaa være
af den Godhed at anmode Hrr. Jansen
om, i Tilfælde vi skulde komme

litt sent til Kirketid, at trække
ud et Kvarterstid eller saa, da
vi havde tænkt at overvære Guds-
tjenesten. Vi kommer med
"Krabben" fra Sarpsborg.

Tilslut var det om De selv
vilde tale lidt om Eftermiddagen,
hvor vi havde Plads, samt om De
vilde anmode Jansen om ogsaa
at tale lidt. Fuldm. Michelsen
bliver formodentlig ogsaa med.

Da en af Bestyrerindene har ondt
for at gaa, har jeg lovet at skaffe
en Hest, ^{for min Regning} om De ogsaa vilde være
uleiligtet horned, og at denne
modte op, hvor De antog Dampskibet
lagde til. Haabende at dette
kan lade sig gjøre, hilser jeg
Dem venligst

Deres

B. E. Mathisen

Skulde det blive Regn den Dag,
er det vel tvivlsomt om vi kommer.

REIDAR SKOGEN

TLF. 69 16 68 08

MOBIL 943 08 417

GRAVING
SPREGNING
TRANSPORT

VARTEIG LANDHANDEL **SOLFRID AARUM**

Dagligvarebutikk for hele bygda
Gaveartikler m.m.

VELKOMMEN TIL HYGGELIG HANDEL

HAR DU MUS OG ROTTE PROBLEMER? **GNAGER SIRENE**

MED ADAPTER 12 VOLT

Model GN-8-12-10

SPAR PENGE

Jag uønskede
gnagere langt vekk.
Bruk høifrekvens
lydsystem.
Sikkert - hygienisk
og miljøvennlig.

KONTAKT:

IMPORTØR
AB LANDBRUK
RER • SVEIS • SALG • IMPORT

Inneh.: ANDREAS BERGERUD

TLF. 69131460

Dagligvarer

Hasle Handel

Lotto

Kjøttvarer

Hasle Hageby 1, 1734 Hafslundsøy

Tipping

Ferskvarer

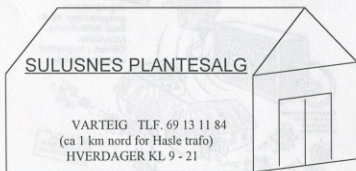
Tlf./fax: 69 13 12 12 / 69 13 12 12

Gaver

BORG PLATEBAR

DU FINNER OSS I

88 I GÅGATA

UTPLANTINGSPLANTER

STAUDER

GRØNNSAKSPLANTER

Freddy Mathisen

GRAVING-TRANSPORT-SPRENGING

Tlf. 69 13 14 92

MOB. 94 15 50 84

P.SØK. 96 65 16 05

94 30 38 10

SARPSBORG

HAFSLUNDSØY TRELASTLAGER A/S

Tlf 69 14 92 98/69 14 98 08 • Fax 69 14 99 39

- TRELAST
- BYGGEVARER
- TAKSTOLFABRIKK
- PRESSENINGER FOR SALG/UTLEIE

Vi utfører alt i Perignol & Epoxybelegg fra betongimpregneringer til slitebelegg.

Arbeidsområde: Østfold og Akershus - Tlf. 69 13 12 67

Autorisert forhandler og utførende entreprenør for

PERSTORP
BYGGKEMI

PEROL A/S

Olaf Hansen, Hasle Hageby 21, 1734 Hafslundøy
Mobil 94 10 90 96

HISTORIEN gjentar seg, VARTINGENE kjøper bil hos

Brennes Auto a.s

Klokkergårdveien 9, 1711 Sarpsborg

Tlf. 69 14 61 11

Skogly Kjøleri

Innh.: Torge Holene

1735 Varteig

Telefon 69 13 13 43

- GODE PRISER
PÅ LISTVERK
- STORE RABATTER
PÅ MATERIALER

Åpningstider: kl 07.00-15.00 alle dager

Lørdag stengt i sommerhalvåret

Tilvært kl 08.00-8.30 - 15.00-17.00

Ring gjerne for avtale om avhenting på kvelden,
de fire første dagene i uken.

Jeg kan være ute med materialer om dagen, så
det er sikrest å ringe meg først.

LISTVERK • UVALDT TRELAST • PROFILERTE SPESIALOPPLAG • UTSKJERINGSKUTTER TIL RESTAURERING AV ELDERE HUS

A./B.J.M. **KONDITORI**
BAKERI **SKOGLUND**
SARPSBORG

SENTER

LANDBRUKSVERKSTED A/S

Iseveien, 1740 Borgenhaugen

tlf 69163302 69166336

Leverer også JONSERED og STIHL motorsager

STABBURS TUA

...stedet for krydder
og grønt, hjemmebakt
og poet...

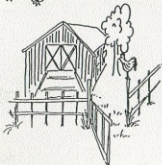
Nybakkt grovbrød og krydderloff
fra bakerovn hver lørdag

Krydderurter...oljer, eddiker
eller egne oppskrifter

Hjemmelagde geleer og andre
spennende produkter

Brukskunst, håndverk
og gaver

VELKOMMEN

ELI GLØMGRUD & BØRGE WINGVOLD
SPYDEVOLD
1730 ISÉ

TELF: 69-132288

"DEN DAGEN DET
IKKE SKRIVES *brev*,
VIL LIVET MISTE MYE
AV SITT LYS OG SIN
varme"

JOHAN FALKBERGET

VIDAR HUGSTED

Kjøttforretning

Alb. Moeskausvei 41, 1711 Sarpsborg

Telefon 69 14 30 27